

III. МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

УДК 339.9

С. О. Савицька, аспірантка,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

НОВІ ПРАВИЛА ГРИ В СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Розглянуто вплив транснаціональних корпорацій на сфери світової економіки. Проаналізовано розвиток та роль ТНК по галузям, країнам та структурою організаційної моделі. Розглянуто вплив прямих іноземних інвестицій на ринок приймаючої країни.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ТНК, ознаки транснаціональних корпорацій, прямі іноземні інвестиції, концерн, стратегічний альянс.

З розвитком глобалізації транснаціональні корпорації стають символом благополуччя і успішного розвитку держав, тим самим змінюючи правила гри і розстановку сил практично в усіх сферах економіки. Потужність транснаціональних корпорацій (ТНК) неухильно росте: якщо десять років тому під їх контролем знаходилася третина світового виробництва, то сьогодні — понад половини. ТНК реалізують 80 % усієї виробленої продукції електроніки і хімії, 95 % фармацевтики, 76 % продукції машинобудування [2]. Цікавим є факт, що країни походження ТНК часто живуть за їх рахунок, наприклад, експорт Фінляндії на третину складається з доходів концерну Nokia. Якщо фірма реалізує значну частину своєї продукції за кордоном, розміщує дочірні підприємства та філіали у зарубіжних країнах або власники цієї фірми є резидентами різних країн, то така компанія повноправно може відносити себе до ТНК. І хоча фірмі досить мати хоча би одну з перерахованих ознак, щоб потрапити в категорію транснаціональних корпорацій, деякі крупні компанії володіють всіма трьома ознаками одночасно. Найбільш важливим вважається пер-

ша характеристика. Абсолютним лідером по цьому критерію являється зараз швейцарська фірма «Nestle», яка експортує більше 98 % своєї продукції. Компанії Nokia, IBM, Samsung по праву можуть також вважатися символом глобалізації. Кожна з них має більше 350 філіалів у різних державах. Новий потужний бізнес яскраво демонструють такі монстри світового ринку, як Google, Yahoo! Вони показують, наскільки сильний бізнес нового покоління: наприклад, капіталізація Google перевищує сумісну ринкову капіталізацію таких гігантів, як General Motors і Ford [6].

Поступово змінюється сфера зосередження ТНК. Раніше найкрупнішою галузевою групою ТНК були фірми, що добувають сировину. Нафтова криза 1973 року привела до різкого зростання ролі нафтових ТНК, але вже в 80-х роках їх вплив зменшився і найбільше значення придбали автомобілебудівні та електротехнічні ТНК. З розвитком науково-технічного прогресу на передній план вийшли фірми з високотехнологічної сфери послуг — такі як американська корпорація «Microsoft», світовий монополіст у виробництві програмного забезпечення. Географічне положення лідируючих ТНК також відрізняється певними особливостями розвитку. Перше місце по кількості транснаціональних корпорацій займає США, де зосереджено близько двадцяти зі ста найбільших транснаціональних корпорацій. Проте американські компанії повністю поступаються в якості. У десятці перших ТНК по рівню транснаціоналізації немає жодної американської фірми, але присутні Великобританія і Канада. Тим часом активно виходять на стежку глобалізації Китай, Корея, Сінгапур, Тайвань, Малайзія і Мексика. Наприклад, ТНК Сінгапура лідирують у багатьох різноманітних сферах: телекомунікацій, електроніки, нерухомості, готельного бізнесу, транспорту і харчової галузі.

Глобальні фінансові потоки, багаторівневий контроль у десятках країн і диверсифікація виробництва потребують певної організаційної моделі. Сучасні вимоги глобалізації породжують нові форми організації транснаціональних компаній, що дозволяють зайняти найвищійшу позицію на світовому ринку. Найпоширенішими з них є концерн і стратегічний альянс. Організаційна модель концерну допомагає диверсифікувати ризики. Зміна споживчих переваг, сезонність, зниження конкурентних позицій у одного товару компенсують інші. У Nestle налічується десяток напрямів діяльності — від дитячого харчування до корму для тварин. Всього ж компанії належить кілька десятків глобальних і понад сто регіональних брендів. Крім того, безліч товарів концерну допомагають лідирувати на кількох ринках, не обмежуючись

якимсь одним. Так, компанія Samsung Electronics — номер один на світових ринках телевізорів, комп'ютерних моніторів, мікросхем пам'яті і SDMA-телефонів.

Іншою моделлю сучасних корпорацій, перш за все тих, які працюють у наукоємких галузях, є стратегічні альянси. Ефективність подібних об'єднань дуже висока. Яскравий приклад — угода автомобільних гігантів General Motors, Ford, Toyota і Renault-Nissan про створення спільної комп'ютерної мережі продажів своєї продукції. Популярними стають альянси по сумісному освоєнню нових ринків і просуванню нових товарів. У результаті довгострокового альянсу з Mercedes, пов'язаного з роботою над позашляховиками, корейська компанія SsangYong займає сьогодні 70 % рідного ринку в сегменті позашляховиків. А співпраця IBM і Russell Investment Group вартістю в \$ 175 млн і терміном на сім років покликаний прискорити просування нового покоління послуг з пенсійного страхування [5]. Таким чином, головна тенденція в структурі ТНК — відхід від жорсткої ієрархії на користь гнучкої горизонтальної організації. Коли компоненти можуть рухатися, реагуючи на зміни в зовнішньому середовищі, чи їх можна вільно ліквідовувати або групувати, як того зажадають нинішні завдання корпорації.

ТНК виступають рушійною силою глобального розширення інвестиційних потоків. На них припадає близько 99 % світових потоків прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Розміщення за кордоном значної частини виробництва і багатьох філій, інтегрованих у єдину мережу продукування товарів і послуг, дозволяє транснаціональним корпораціям використовувати ресурси і конкурентні переваги багатьох країн. Корпорації зменшують витрати на виробництво за рахунок ефекту економії на масштабі. Мережа офісів по всьому світу допомагає легко переносити головний офіс туди, де зручніше податкове законодавство та інвестиційний клімат. Величезні оборотні кошти дозволяють легко входити на локальні ринки і завойовувати монопольний статус.

Головними одержувачами ПІІ залишаються розвинені країни, на які доводиться більше трьох чвертей глобального притоку інвестицій. Тут спостерігається сильна залежність між концентрацією виробництва і відтоком ПІІ. Для країн-лідерів по відтоку ПІІ, таких як США, Великобританія, Франція, Німеччина, Швеція, Японія, характерний високий ступінь концентрації виробництва, особливо в галузях з великим ефектом масштабу і високою інтенсивністю рекламної і інноваційної діяльності. У країнах-реципієнтах ПІІ також простежується взаємозв'язок між прито-

ком іноземних інвестицій і збільшенням концентрації виробництва в областях недосконалої конкуренції. Подібні висновки були зроблені експертами Світового Банку [2] на основі аналізу макроекономічних показників Бразилії, Мексики, Малайзії і деяких інших економік. На основі цих даних можна зробити висновок, що ПП у цілому позитивно впливають на структуру ринку приймаючих країн, оскільки високий ступінь концентрації виробництва сприяє налагодженню нових ділових зв'язків, прискоренню інноваційного процесу, підвищенню ефективності використання природних ресурсів. Наприклад, IBM за останні три роки інвестувала до Індії \$ 2 млрд і протягом наступних трьох років планує вкласти ще \$ 6 млрд [7]. Причому ефект від вкладень буде помітний всьому населенню країни, оскільки частина грошей піде на реалізацію проектів в області освіти і охорони здоров'я. У цьому сенсі корпорації значно полегшують життя державі, позбавляючи її від низки проблем, ще і за свої ж гроші. Японські фірми забезпечують ефективне навчання не тільки своїх власних працівників, а також і своїх постачальників, — через технічну допомогу, яку вони їм надають. Подібні зв'язки забезпечують середовище для передачі технологій та інших управлінських ресурсів. Крім того, кожна корпорація, виходячи на місцевий ринок, створює тисячі робочих місць. ІТ-сектор Індії, стрижнем якого є західні транснаціональні корпорації, вже до кінця 2008 р. забезпечить 7 млн робочих місць, скоротивши витрати держави на соціальну допомогу [4].

В Україні яскравим прикладом є діяльність «Майкрософт Україна». Компанія працює над низкою соціальних проектів, які є особливо важливими в українському суспільстві: поліпшення якості освіти шляхом допомоги в області викладання інформаційних технологій; боротьба з безробіттям. Більшість транснаціональних корпорацій з'явилися в Україні на початку 90-х. Спочатку відкривалося представництво з двома-трьома працівниками, які супроводжували пробні поставки товару. Маленькі офіси перетворилися на повноцінні представництва наприкінці минулого десятиріччя, коли внаслідок зростання внутрішнього споживання збільшився й імпорт продукції ТНК. Сьогодні в Україні діють кілька десятків великих за світовими масштабами ТНК. Це Mittal Steel, Coca-Cola Company, British American Tobacco, Henkel Bautechnik, Robert Bosch, Kraft Foods, Procter&Gamble, Philip Morris, Sony, Daewoo, Samsung, LG, Nestlé SA тощо. На даний момент основними мотивами до інвестування у вітчизняну економіку іноземними ТНК є масштаби українського ринку та потен-

ціал його зростання, доступ до нових ринків, а також наявність дешевих факторів виробництва таких, як робоча сила та сировина. ТНК, працюючи зі значно вищою продуктивністю, ніж українські компанії, змушують місцевий бізнес замислитися про ефективність. Крім того, в ТНК працюють люди з хорошою зарплатою, а значить з високою мотивацією. За даними Uppsala University, середня зарплата в таких компаніях у 1,5—2 рази вище, ніж у місцевих компаніях [7]. Мало які українські компанії за видатні заслуги працівника нагородять автомобілем, забарвленим у корпоративні кольори чи поїздкою в найбільш екзотичні куточки світу. В корпораціях такі заохочення до результату досить поширені. Для своїх працівників корпорації розробляють певну корпоративну політику та культуру, орієнтовану на свої цінності та цілі. І все це чинить певний немаловажний вплив на результати роботи компанії. «Саме ТНК підвищили якість української продукції. Ще 10 років тому якість українських товарів була жахливою порівняно з продуктами ТНК. А сьогодні місцевий бізнес активно конкурує з міжнародними гравцями. Це пряма заслуга глобальних корпорацій», — каже Павло Шеремета, декан Києво-Могилянської бізнес-школи [9]. Вихід ТНК на ринок країни третього світу є позитивним сигналом для інших іноземних інвесторів. У зв'язку з тим, що в нашій країні транснаціональних корпорацій не так багато, кожен прихід на ринок нового міжнародного гравця підвищує привабливість країни.

Важливо пам'ятати, що найважливішим чинником, що визначає позитивний вплив ПІІ на конкурентоспроможність країни, є дії приймаючої держави, направлені на стимулювання конкуренції, підвищення прозорості економіки, лібералізацію фінансових інститутів, дебюрократизацію економіки. Наявність створеної на державному рівні продуманої програми по залученню і використанню ПІІ, стимулюючу тіснішу співпрацю між національними виробниками і іноземними інвесторами, здатна в багато разів збільшити вигоди від ПІІ у країну. Позитивний вплив на конкурентоспроможність і економічний розвиток країни надає лише довгостроковий іноземний капітал, короткостроковий же спекулятивний капітал навпроти породжує фінансову нестійкість і часто чинить вельми негативний вплив на економіку приймаючої країни. Саме приток великих об'ємів короткострокового спекулятивного капіталу став, на думку багатьох експертів, однією з найважливіших причин більшості економічних криз останніх десятиліть.

Література

1. Гелд Д., МакГрю Е., Голдблатт Д., Перратон Дж. Глобальні трансформації. Політика, економіка, культура. — К.: Фенікс, 2003. — С. 24—33.
2. Гладій І. Транснаціональна регіоналізація глобалізованого економічного простору: системно-синергетичний підхід // Журнал європейської економіки. — 2004. — 3. — № 1. — С. 79—95.
3. Иванов Н. Глобализация и проблемы оптимальной стратегии развития // Мировая экономика и международные отношения. — 2000. — № 2. — С. 15—19.
4. Кузнєцов К. Як виграти змагання за інвестиції // Діловий вісник. — 2007. — №05 (156).
5. Мельник В. Транснаціональні корпорації як фактор міжнародної економічної політики // Зовнішня торгівля. — 1999. — № 1. — С. 30.
6. Мельянцеv В. Информационная революция — феномен «новой экономики» // МЭ и МО. — № 2. — 2001.
7. Мерников Г. Век ТНК: правила игры: Транснациональные корпорации // Фондовый рынок. — 2000. — № 35. — С. 28—29.
8. Самофалов В. Глобальний виклик транснаціональних корпорацій // Дзеркало Тижня.
9. Шкарпова О., Дубогриз Є. Гості з майбутнього // Галицькі контракти. — 2006. — № 14.

Стаття надійшла до редакції 18.03.08

Я. В. Новодворський, аспірант,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

СВІТОВИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ І ТЕХНОЛОГІЙ НА РИНКУ ІПОТЕКИ

Проаналізовано та досліджено сучасний стан функціонування світового ринку іпотеки. Окреслені основні технології застосування фінансових інструментів на даному ринку. Показане наглядне уявлення щодо тих процесів, які відбуваються на світовому ринку іпотеки останнім часом, та їх вплив на Україну.